

Kirjallisuutta – Litteratur

Väitöskirja Kanta-Hämeen kouluverkon kehityksestä

EERO NURMINEN *Kanta-Hämeen ala-asteen kouluverkon alueellinen rakenne ja kehitysprosessi*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 129. Tampere 1981. 115 sivua.

Maantieteen piirissä on pitkään tutkittu erilaisten innovaatioiden alueellisen leviämisen säännönmukaisuuksia ja leviämistä ohjaavia tekijöitä. Tämän ongelmakentän piirissä harjoitettu tutkimus on laajentunut parin viimeisen vuosikymmenen aikana niin nopeasti, että diffuusiotutkimuksen katsotaan jo muodostavan oman sektorinsa kulttuurimaantieteellisen tutkimuksen alalla. Vaikka nykyinen diffuusiotutkimus perustuukin pitkälti Hägerstrandin jo 1950-luvulla tekemiin urauurtaviin töihin, on alan tutkimustoiminta edelleen vilkasta. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat Brownin sekä Cliff & al. viime vuonna julkaisemat uudet tekot, joissa erinomaisella tavalla tarkastellaan diffuusiotieteen kehitystä ja aiheeseen liittyvää uusinta maantieteellistä tutkimusta.

Diffuusiotutkimuksen ripeästä etenemisestä huolimatta on Suomessa tehty vasta vähän maantieteellisiä leviämistutkimuksia. Teoriaan kohdistuneita selvityksiä on julkaistu vain kymmenkunta ja näistäkin ainoastaan muutama on suunnattu kansainväliselle yleisölle. Viime vuonna julkaistu Nurmisen väitöskirja »Kanta-Hämeen ala-asteen kouluverkon alueellinen rakenne ja kehitysprosessi» on siten tervetullut uutuus. Tutkimuksessa tarkastellaan kansakouluverkon kehityksen ja yleisen yhteiskuntarakenteen muutosten keskinäisiä yhteyksiä sekä selitetään tutkimusalueen aluerakenteen muuntumista tämän pohjalta viimeisen sadan vuoden ajalta. Aluerakenteen muuntumisen osalta tutkimuksen teoreettisen perustan muodostaa innovaatioiden leviämisen teoria.

Vaikka Nurmisen tutkimus on yleisiltä lähtökohdiltaan luettava juuri hägerstrandilaisen tutkimusperinteen piiriin, poikkeaa työ eräin keskeisin osin useimmista tämän tutkimustradition piiriin liittyvistä maantieteellisistä diffuusiotutkimuksista. Tämä johtuu siitä, että valtaosa aikaisemmista tutkimuksista on kohdistunut sellaisiin innovaatioihin, joiden leviäminen on perustunut yksittäisten ihmisten eri puolilla tutkimusalueella tekemiin omaksumispäätöksiin. Nurmisen tutkimuksessa tarkastellun kouluinnovaation leviämisen kytketty yksilöiden omaksumispäätösten sijasta yhteisön, tässä tapauksessa useimmiten kylän tai kunnan asukkaiden yhteiseen päätökseen ja toimeliaisuuteen alueensa kouluverkon kehittämiseksi. Työssä tarkastellaan tämän vuoksi kouluverkon kehitystä paitsi maantieteellisestä näkökulmasta, myös sosiologisen diffuusiotutkimuksen kannalta. Tämän seurauksena tutkimuksessa tarkastellaan kouluinnovaation leviämiseen vaikuttavien alueellisten tekijöiden, kuten paikkakunnan koon, demografisten kehityspiirteiden tai etäisyystekijän vaikutuksen ohella myös kouluinnovaattoreita ja heidän merkitystään kouluverkon laajenemisen kannalta. Teoreettisilta kytkennöiltään

tavanomaisesta poikkeavan tutkimuskohteen valinnan ansiosta Nurmisen väitöskirja onkin nähtävä uutena askeleena kohti hägerstrandilaisen diffuusiotieteen pätevyysalueen entistä tarkempaa kartoitusta.

Onnistuneen tutkimuksen tärkeimpänä kulmakivenä on epäilemättä kirjoittajan perehtyneisyys paitsi alan kirjallisuuteen, myös tutkimusaiheeseen. Tämä tuskin on yllätys sellaiselle lukijalle, joka tuntee kirjoittajan syvällisen kokemuksen maamme koulutuskysymyksistä hallinnon sekä käytännön opetustyön osalta. Tutkimuksessa onkin kauttaaltaan huolellinen leima ja työ on perusteellisesti tehty. Myös teksti on antoisaa luettavaa, joskin kieliasu on muutamin paikoin hieman kankeahkoa. Teoksen kuvat ovat selkeitä ja havainnollisia ja sisältävät paikoin hyviä ratkaisuja. Esimerkiksi kuvaan 9 sivulla 42 kirjoittaja on onnistunut sisällyttämään tiedot kansakoulujen perustamisajankohdista sekä keskinäisestä perustamisjärjestyksestä kunnittain ja lisäämään vielä eräitä tietoja perustamispaikkakunnista kuvan selkeyden tästä kärsimättä.

Kirjoittaja on käynyt läpi laajan arkisto- ja tilastoaineiston työtään varten. Esimerkiksi yhteinäisten väestötietojen selvittäminen kuntaa pienemmältä alueyksiköltä on usein hyvin vaikeaa, vaikka kysymyksessä olisi lyhyempikin tutkimusajanjakso. Kirjoittaja on kuitenkin saanut lähdeaineistostaan irti runsaasti tietoja tutkimusalueen hyvän tuntemuksen ansiosta ja näin voittanut vaikeatkin aineisto-ongelmat. Allekirjoittanutta jäi kuitenkin vaivaamaan kysymys siitä, onko linnuntie-etäisyyden käyttö kaikissa tapauksissa paras vaihtoehto? Kun kirjoittaja itsekin laajasti pohdii liikenneolojen kehityksen merkitystä kouluverkon leviämisen ja supistumisen kannalta, jäin kaipaamaan perusteluja linnuntie-etäisyyden käytölle muussa kuin lähimmän naapurin menetelmän yhteydessä. Gebhardin (1908) yhteiskuntatilastollinen kartasto, jota kirjoittaja eräin osin käyttää lähteenä, on osoitettu lähdepohjaltaan horjuvaksi. Tämä olisi ollut hyvä raportoida lähdekirjassaan mielessä myös käsillä olevassa tutkimuksessa.

Tutkimusaiheeseen liittyvä diffuusiotietoa käsittelevä kirjallisuus on käyty läpi huolellisesti ja puuttuvia teoksia on vaikea löytää. Barkerin (1977) ja Jonesin (1978) innovaatiosta luopumista käsittelevät tutkimukset sekä Meyerin (1975) montessoriopetuksen leviämistä Yhdysvalloissa käsittelevä tutkimus olisivat saattaneet tarjota etäisen vertailukohteen. Tutkimuksessa käytettyihin menetelmiin liittyvä kirjallisuus on sitävastoin jäänyt parissa kohdassa vaille riittävää huomiota. Kirjoittaja käyttää lähimmän naapurin indeksin laskemiseen (s. 38) Clark & Evansin (1954) alkuperäisen yhtälön estimaattia siitä huolimatta, että Ebdon (1976) on osoittanut sen sisältävän systemaattisen virheen, joka pienellä aineistolla on jopa kahden kymmenyksen luokkaa. Tähän virheeseen ja sen korjauskertoimen kehittämiseen liittyvät tutkimukset on kuitenkin sivuutettu maininnalla. Jäin myös miettimään, miksi logistisen funktion parametrit (U), (a) ja (b) on estimoitu Croxton & Cowdenin (1956) menetelmällä

eikä linearisoimalla yhtälö (esim. Abler & al. 1972). Jälkimmäisen menettelyn avulla olisi vältetty havaintopisteiden valintaan liittyvä sattumanvaraisuuden mahdollinen vaara kun parametrien estimointi olisi perustunut koko aineistoon eikä vain yhdeksään pisteeseen, kuten kirjoittajalla.

Tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella kirjoittaja rakentaa teoksen lopuksi mallin, joka kuvaa kunnan kouluverkon alueellisen kehityksen. Kirjaan sisältyy myös jakso, jossa verrataan tuloksia Gergerin saamiin tuloksiin Ruotsin kouluverkon alueellisesta kehityksestä. Kehitysprosessin osittainen samankaltaisuus Ruotsissa ja Suomessa on helposti havaittavissa, mutta eroista ja niiden syiden selvittämisestä löytyy kuitenkin Nurmisen tutkimuksen ehkä kiinnostavin jakso. Erityisen valaisevaa oli lukea kirjoittajan analyysi niistä tekijöistä, jotka ovat ohjanneet maamme kouluverkon kehitystä ja samalla johtaneet erilaiseen alueelliseen kehitykseen läntiseen naapurimaahamme verrattuna. Tässä jaksossa kirjoittaja tarkastelee seikkaperäisesti muun muassa lainsäädännöllisten ja pedagogisten seikkojen vaikutusta kouluverkon kehityksen kannalta. Viimeisessä luvussa peilataan koko tutkimusalueen alueellista erilaistumista kouluverkon kehityksen ja sitä ohjaavien erilaisten tekijöiden kautta.

Nurmisen väitöskirja on huolellisen aineiston käsittelyn ja laaja-alaisen tarkastelunäkökulman ansiosta onnistunut tutkimus. Poikkeavan tutkimuskohteen johdosta teos on myös diffuusioteorian kannalta kiintoisa ja huomionarvoinen selvitys, jonka arvoa edellä mainitut vähäiset puutteet eivät pysty himmentämään. Kirjaa voi lämpimästi suositella maamme kouluverkon kehityksestä, diffuusioteoriasta ja aluerakenteen muutoksesta kiinnostuneille lukijoille.

MARKKU LÖYTÖNEN

Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto